

РОЛЯТА И ЗНАЧЕНИЕТО НА ИТАЛИАНСКИТЕ НАУЧНИ ИЗДАНИЯ ПРИ ФОРМИРАНЕТО НА ФОНДА НА УНИВЕРСИТЕТСКАТА БИБЛИОТЕКА „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

Анна Ангелова

Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“

Резюме. Статията прави анализ на италианската научна литература, постъпила във фонда на Библиотеката от основаването ѝ през 1888 г. до 1903 г., изпълнявайки една от основните задачи, стоящи пред нея – „да събира и съхранява чуждата литература като най-важна част от фондовете на библиотеката“. Италианските научни издания са един от петте основни компонента, формиращи колекцията „Италиански раритети“ в Университетската библиотека. Появата на италиански издания още в първите години след създаването на Библиотеката се дължи първо на ролята, която има Италия в културната история на Европа, второ – на променените геополитически обстоятелства, настъпили в периода след Освобождението. Покупката на италианска научна и учебна литература, която попълва определена празнина при формирането на библиотечния фонд в периода на първоначалното фондонарупване (особено в областта на хуманитарните науки), е от съществено значение за развитието на Университетската библиотеката и е сред приоритетите на новосъздадения български университет. Прегледът на италианската научна литература затвърждава впечатлението за целенасочено попълване на фондовете с италиански книги след създаването на Софийския университет. Най-обемна група в колекцията от италианските редки и ценни издания е групата на научните издания. Тя съдържа общо 283 заглавия от няколко области – право, история, филология, философия, педагогика и филологически науки. Детайлното анализиране на включената в състава на колекцията научна италианска литература показва, че в различните изследователски области голямата част от научните издания запазват своята значимост.

Keywords: scientific literature; research fields; Italian literature; social sciences; humanities; libraries; collection; rare and valuable books; university library

Още при създаването на Университетската библиотека през 1888 г. пред нея са поставени високи цели и са заложени конкретни количествени и качествени параметри, а събирането и съхранението на чуждата литература,

„като най-важна част от фондовете на библиотеката“¹⁾, е неин основен приоритет. Един от петте основни компонента, формиращи колекцията „Италиански раритети“ в библиотеката на Алма матер, са италианските научни издания. Италиански издания постъпват в Университетската библиотека още през периода на първоначално фондонарупване 1888 – 1903 г. Комплектуването на италиански книги се извършва по традиционно утвърдените начини – покупка, дар и постъпления чрез международен книгообмен. Съществена особеност на този процес е, че независимо от начина на набавяне италианските издания във фонда на Библиотеката не са комплектувани като раритети, а като рутинни издания, необходими както за научната работа на преподавателите, така и за обучението на студентите. Основен способ за попълване на фонда на Университетската библиотека до 1903 г. е покупката. През първите години от създаването на Библиотеката стремежът е да се съберат „съчинения по всички отрасли на научната литература“ и „класическите съчинения, разни колекции списания и книги, също и словари“²⁾. Така е придобита и основната част от редките и ценни издания на италиански език, публикувани до 1900 г. – общо 341 заглавия. Систематичното попълване чрез покупка на значително количество италиански издания през разглеждания период е доказателство за наличието на целенасочена политика на комплектуване. Трябва да се отчете фактът, че набавянето на италианска литература не се дължи на водещата роля или влиянието на италианския език в България при създаването на първия български университет. Този език започва да се изучава факултативно едва след създаването на Катедрата по романска филология през 1923 г., а началото на самостоятелна специалност „Италианска филология“ е положено чак през 1942 г.³⁾

Появата на италиански издания още в първите години след създаването на Библиотеката се дължи първо на ролята, която има Италия в културната история на Европа, второ – на променените геополитически обстоятелства, настъпили в периода след Освобождението. Изследванията на редица автори върху завършилите в чужбина българи до Освобождението и в първите години след това също показват, че не може да се говори за пряко италианско влияние сред интелигенцията в страната. Изследователите на формирането на българската възрожденска интелигенция – Н. Генчев, Л. Доросиев, Г. Рачев, М. Радева, Р. Манафова, Ив. Танчев, М. Куюмджиева и др., единодушно засъпват становището, че не може да се говори за роля на Италия (респективно италиански фактор) при изграждането на българския интелектуален елит през периода на Възраждането и в годините до Първата световна война. Пряко италианско влияние може да се търси в специфичните сфери на изкуството и военното дело и крайно ограничено – в медицината и близките ѝ области. Изследването на М. Лазаров и Й. Дончева⁴⁾ за защитените в чужбина дисертации в периода 1878 – 1968 г., в което се представя информация, събрана по

библиографски път, се посочват само три дисертации, защитени от българи в Италия (съответно през 1895, 1903, 1909 г.) – една в областта на хуманната медицина и две по ветеринарна медицина. В изследването на Меглена Куюмджиева се осъществява интересна съпоставка между лицата, преминали през университетите на Италия в периода до и след Освобождението. До 1878 г. „българските студенти в Италия са 11, а в периода 1878 – 1890 техният брой нараства на 50“⁽⁵⁾. По отношение на българската културна политика и Университета италианското влияние е индиректно, осъществено чрез присъствието начело на българското просветно министерство в периода 1894 – 1897 г. на Константин Величков – „най-големия и най-ярък почитател на италианската култура в България в края на XIX в.“⁽⁶⁾.

На базата на проучени архиви и документи Ив. Танчев стига до заключението, че за времето от Освобождението до 1914 г. в Италия учат около 250 българи, включително 10 жени. Разпределението по дисциплини е следното: 94 учат военно дело, 56 – ветеринарна медицина, и 47 учат в консерватории и художествени училища. Това показва, че в никакъв случай не бива да се абсолютизира застъпената в редица публикации преценка за „спонтанния и случаен характер на българо-италианските културни връзки“⁽⁷⁾ през периода 1878 – 1914 г. В потвърждение на тезата на Иван Танчев недвусмислено говорят и италианските научни издания, притежавани от Университетската библиотека.

Покупката на италианска научна и учебна литература, която попълва определена празнина при формирането на библиотечния фонд в периода на първоначалното фондонатрупване (особено в областта на хуманитарните науки), е от съществено значение за развитието на Университетската библиотеката и е сред приоритетите на новосъздадения български университет. Това се налага от спецификата на обучението в тези области и подема на италианската наука през XIX в. В подкрепа на изказаното твърдение е „Предложението“ до библиотечния комитет, писано вероятно през 1896 г. от Александър Теодоров-Балан, в което се казва: „Аз съм писал до G. Fork и Otto Harrassowicz в Лайпциг, Armand Colin в Париж, F. Rivnač в Прага..., от които съм искал условията за доставки на книги, като съм споменал, че от G. Fork бихме поръчали немски и английски книги, от Otto Harrassowicz – полски и руски, от Armand Colin – френски и италиански...“⁽⁸⁾. От запазеното предложение ясно личи необходимостта да се купуват италиански книги, както и конкретните мерки, предприети, за да се осъществи покупката на необходимите за преподавателите и студентите чужди издания. При формирането на фонда от научни издания безспорна роля играят личните библиотеки на университетски преподаватели, постъпили като дарения или откупени от наследниците им. Независимо от факта, че една част от личните книгосбирки са приети в Библиотеката в по-късен период, включените в тях научни издания помагат при подготовката на лекции и в посоките на научната дейност на притежателите им и инди-

ректно оказват влияние върху подготовката на студентите. Този процес най-активно се проявява през първия период от развитието на Университета, когато се структурират отделните факултети и специалности. Италиански книги постъпват в библиотечния фонд чрез личните библиотеки на проф. Михаил Драгоманов, проф. Йосиф Ковачев, проф. Иван Шишманов, проф. Любомир Милетич, Райко Горанов, д-р Ст. Чомаков, А. Пашалери, поетесата М. Белчева и др. дарители и се откриват важни за българската наука издания. Само имената на утвърдените университетски преподаватели са достатъчно сериозен повод, за да се изследва тяхното отношение към италианската книга и култура и мястото, което тези издания заемат в техните лични библиотеки. Анализът показва, че най-много италиански книги постъпват чрез личните библиотеки на професорите Иван Шишманов и Любомир Милетич, които имат специално отношение към динамично развиващата се обединена Италия.

Колекцията „Италиански раритети“ обхваща (438 заглавия в 823 тома) печатни издания, които покриват темпорална ос от четири века: XVI – XX в. Хронологичното разпределение през съответните векове показва интересни аспекти от политиката на комплектуване в Университетската библиотека по отношение на италианската литература. Затвърждава се впечатлението за целенасочено попълване на фондовете с италиански книги след създаването на Софийския университет. Осъществените активни българско-италиански културни контакти, в центъра на които стои книгата през XVI – XVII в., като продължение на историческата проекция на печатната книга и нейната важна роля в „културната комуникация на XIX в.“⁽⁹⁾, успешно са продължени от Университетската библиотека и през XX в. Научната литература от XIX в. обхваща 64% спрямо общия брой на представените заглавия. Цифрите потвърждават изказана вече теза за характера на Университетската библиотека като първа научна библиотека в страната. От включените в състава на колекцията италиански редки и ценни издания 63% са публикувани до 1888 г. Този факт категорично потвърждава една от най-важните характеристики на Университетската библиотека – нейното целенасочено и интензивно ретроспективно комплектуване.

Най-обемна група в колекцията от италианските редки и ценни издания е групата на научните издания. Тя съдържа общо 283 заглавия от няколко области. Масивът от италианска научна литература, който се оформя в Библиотеката основно в периода на първоначалното фондонатрупване до 1903 г., покрива неравномерно отделните научни области, което е естествен процес на този етап. Той има различни количествени измерения и оказва нееднозначно влияние върху университетското преподаване на отделните научни дисциплини. В областта на обществените и хуманитарните науки присъствието на италианските научни издания в разглеждания период е най-значително от областите: право, история, филология, философия и педагогика. В езиково

отношение тази група е почти хомогенна – 275 заглавия на италиански език и една незначителна група от 8 заглавия на други езици (5 – френски; 2 – латински; 1 – английски).

В първоначалния библиотечен фонд, формиран до 1900 г., почти липсват италиански научни издания от областта на природните науки. Тяхното присъствие е сведено до няколко заглавия и е пресилено да се твърди, че са оказали значимо влияние върху развитието на съответните научни дисциплини в рамките на първия български университет. Показателен обаче е фактът, че в отделни области, като например геология и в частност палеонтология, макар и крайно ограничени (само три заглавия), тяхната роля е основополагаща. Изданията са палеографски албуми, изключително богато илюстрирани, които са запазили своята научна значимост и продължават да се използват активно от студенти и преподаватели. Това са: “Atlante della conchiologia fossile subappennina” от Gio Battista Brocchi, издание от 1843 г., миланското издание на Antoine Stoppani от 1858 г. на “Paléontologie lombarde ou description des fossiles de Lombardie publiée a l’aide de plusieurs savants” и изследването на Gaetano Giorgio Gemmellaro “Studi paleontologici sulla fauna del calcare a Terebratula Janitor del nord di Sicilia” от 1868 г. Прегледът на научните издания в отделните специалности очертава определени приоритети към дадени издателства, издателски серии и автори. Голяма част от произведенията, включени в издателските серии от XIX в., са на автори, живели и публикували през XVI и XVII в. По този начин чрез тези по-късни издания се попълват определени празноти в библиотечния фонд, обосновани от късното формиране на Университетската библиотека. Набавянето на по-евтини книги (главно с меки подвързии) и подходящ формат явно е било продиктувано и от чисто икономически съображения. Въпреки насочеността си към масовия читател тези издателски серии изпълняват своето предназначение – задоволяват необходимостта от подходящи учебни помагала за студентите в новооткрития български университет. Типичен пример за това са издателските серии: “Biblioteca nazionale” на издателя от Флоренция F. le Montie; “Biblioteca economica” и “Libri d’istruzione e di educazione”, издавани в Торино; “Manuali Barbera”, издавани във Флоренция от G. Barbera, и най-известната между сериите – “Manuali Hoepli”, издавана от Ulrico Hoepli, която обхваща повече от 800 заглавия. Сред научните издания приоритетно място заема монографиите, теоретичните изследвания и лекционните курсове на преподаватели от различни италиански университети¹⁰). В рамките на колекцията присъстват трудове на учени от дванадесет италиански висши учебни центъра. Водещо място имат университетите в Неапол и Торино, следвани от университетите в Палермо и Падуа.

В групата на научните издания приоритетно място има италианската правна научна литература от XIX век. Постъпленията в Библиотеката на итали-

ански юридически източници е обусловено от откриването през 1892 г. на Юридическия факултет при Софийския университет. Именно това е и научната област с най-силно изразено пряко италианско влияние. Групата на юридическата литература е най-представителната в колекцията и съдържа общо 105 заглавия, издадени между 1865 г. и 1900 г. От тях 64 заглавия покриват 11 области: римско право – 13; правни теории – 10; италианско наказателно право – 11; италианско гражданско право – 6; международно право – 6; теория и философия на правото – 5; търговско право – 4; наследствено право – 4; процес – 3; теория на фалитите – 2; криминална социология – 2, а останалите 41 заглавия са с фактологичен характер и разглеждат единични теоретично-практически аспекти на правото.

От общия брой на включените в колекцията юридически издания 35 заглавия са запазили своята значимост – имат непреходна научна стойност и са основополагащи при формирането на университетската дисциплина. Това са главно теоретични разработки в областта на римското право – “*Istituzioni di diritto privato Giustiniano*” от Blagio Brugi, класическите съчинения на проф. Pietro Bonfante “*Diritto romano*” и “*Istruzioni di diritto romano*”, трудове върху отделни аспекти на теория на правото, като “*Teoria della retroattività delle leggi*” от C. F. Gabba, “*La eredità giacente nel diritto romano e moderno*” от Bartolomeo Dusi, “*Quistioni di diritto civile*” от C. F. Gabba и др. Допълнени са от серия извори, сред които се открива и едно изключително важно издание за юристите, работещи в областта на историята на българското право, “*Manuale di diritto pubblico e privato ottomano*”. То е съставено от адвоката при Конституционния и Апелативния съд Domenico Gatteschi и е издадено в Египет през 1865 г. От областта на международното право в колекцията е включено едно интересно издание на адвоката Eduardo Cimbali “*La Bulgaria e il diritto Internazionale: note del giorno*”, публикувано в Рим през 1887 г. Явно появата на това изследване е предизвикана от актуалната международна ситуация, в която попада България след абдикацията на Александър Батенберг. Напълно естествено е проблемите, пред които е изправена страната, да предизвикат изследователския интерес за адекватното им научно описание, тълкуване и решение, пречупен през призмата на фундаменталните принципи на международното право.

Други 12 заглавия от колекцията, макар и с аспектиален характер, запазват своето научно значение и продължават да бъдат актуални. Пример за подобни издания са “*Trattato dei titoli al portatore*” на Arnaldo Bruschettini от 1889 г. и “*La colpa nel diritto civile odierno*” на G. P. Ghironi от 1897 г. Останалите 58 заглавия са фрагментарни по характер изследвания от областите философия на правото, история на правото, социология на правото или се отнасят до тясно-специализирани юридически проблеми. Този тип изследвания, като маркират различни търсения в съответната научна област, запазват своето историческо значение в развитието на университетските научни дисциплини. Макар и с

преходен характер, те остават надежден източник при изучаване историята на преподаването и източниците на съответната дисциплина.

За качествата на комплектуваните правни издания красноречиво говори и фактът, че в Библиотеката са постъпили книги, удостоени с академични италиански награди, като изданията *“Le dottrine giuridiche degli agrimensori romani comparate a quelle del digesto”* на проф. Biagio Brugi (1897) и *“Questioni di diritto civile”* на C. F. Gabba (1898). Тези съчинения са удостоени с Кралска премия в областта на юридическите науки. Монографията на d-r Lamberto Ramponi *“La teoria generale delle presunzioni nel diritto civile italiano”* получава наградата на Юридическия факултет на Болонския университет за 1890 г. и много скоро след това е доставена в Университетската библиотека. Чрез научните юридически издания на италиански език за нуждите на институционализираното висше юридическо образование и българската юридическа наука в Библиотеката постъпват и изследвания, засягащи теоретични разработки върху развитието на правото и в други европейски страни, като например Англия и Германия – *“La filosofia scientifica del diritto in Inghiltera”* на d-p Giacomo Laviosa от 1897 г. и *“La fase recentissima della Filosofia del diritto in Germania”* на Igino Petrone от 1895 г. Към тях се прибавя и работата на Alfonso Guariglia *“Il concordato nel diritto italiano e straniero”* (1892), която разглежда в сравнителен план италианското и европейското право. Присъстват и модерни за времето си теоретични разработки в изключително актуалната и днес област на авторското право – *“Legislazione e giurisprudenza sui diritti d'autore: trattato dei rapporti fra autori e editori, impresari, direttori teatrali e col pubblico contenente leggi, regolamenti...”* е трактат, писан през 1890 г. от Enrico Rosmini. В библиотечните фондове са намерили място и издания, които поставят редица чисто практически правни въпроси. Явно са били необходими при подготовката на българските юристи поради очевидна липса на български издания с указания за решаването на съответните практически казуси.

Показателен за ролята и значението на италианската литература в процеса на обучението на студентите юристи е и фактът, че в най-активно използвания подръчен фонд¹¹ в периода до 1948 г. присъстват италиански научни издания, които се използват като учебници. Сред тях фигурират *“Nuovo codice di commercio italiano: testo, fonti, motivi, commenti, giurisprudenza”* от Stefano Castagnola, издадени през 1894 г., и дори литографските лекции *“Dir. ereditario Romano: lez. stenogr”* и *“Diritto romano: la proprietà”*, четени от V. Scialoia в Университета в Рим. Налице е определена последователност при попълването на фондовете с италиански университетски курсове, четени в юридическите факултети на университетите в Рим, Торино, Болоня, Парма, Палермо, Пиза, Неапол и редица други италиански университетски центрове. Такива са *“Del giudizio penale: memorie delle lezioni”* и *“Del reato e della pena in genere: memorie delle lezioni”*, четени от профе-

cop Tancredi Canonico през 1871 и 1872 г. в Университета в Торино; “Trattato delle donazioni: secondo il diritto civile italiano: con riguardo al diritto romano e alla giurisprudenza moderna” от редовния професор в Университета в Месина Alfredo Ascoli, двата купца лекции – “Propedeutica al Diritto internazionale: Lezione sulla storia dei trattati professate”, четени от R. Schiattarella в Университета в Сиена през 1881 г. и “Lo spiritualismo e il positivismo nella filosofia giuridica contemporanea”, четени през 1896 г. от Giuseppe D’Aguanno. Прегледът на авторите, включени в колекцията, показва определен интерес, проявен от българска страна към водещи италиански изследователи, които са представени с две и повече разработки, а понякога и с последователни издания. Личи стремежът към възможно пълно комплектуване на публикациите на известни италиански юристи – теоретици, практикуващи адвокати, съдии и прокурори, и на университетски преподаватели по право. Такива са Blagio Brugi, издал “Istituzioni di diritto privato” (1897), “Le dottrine giuridiche degli agrimensori romani comparate a quelle del digesto Giustiniano” (1897), C. F. Gabba присъства с две свои работи – “Teoria della retroattività delle leggi” (1891) и “Quistioni di diritto civile” (1898), Enrico Pessina публикува “Il nuovo codice penale italiano con le disposizioni transitorie e di coordinamento e breve note dilucidative” (1890) и “Elementi di diritto penale” (1890). Assuero Tartufari издава “Della acquisizione e della perdita del possesso” (1887) и “Degli effetti del possesso” (1886) и др.

Втората по големина група с научна италианска литература е от областта на филологическите науки. Тя обхваща 72 заглавия, издадени в периода между 1832 и 1898 г. Това са литературни и езиковедски изследвания. Сред тях централно място заемат съпоставителните проучвания и образци на художествени текстове (основно произведения от класически италиански автори). По отношение на езика научните издания в областта на филологията очертават една хомогенна картина – 70 заглавия са на италиански език, а две издания са съответно на латински и на английски език. От включените в колекцията италиански научни издания от областта на филологическите науки 53 са значими научни съчинения, запазили в пълна степен своята научна стойност, а останалите 19 са изгубили част от своята актуалност, без това да е обезценило тяхната стойност. Впечатляващ е фактът, че в библиотечните фондове тези изследвания постъпват във време, когато в Университета не се изучава италиански език. Вероятно те са комплектувани с оглед на обучението на студентите от специалностите „История“, „Философия“ и „Класическа филология“, където се разглеждат и изучават различни аспекти на италианската културна традиция. Литературните изследвания са представени с 21 заглавия. Водещата тема е историята на италианската литература и театър, застъпена с 15 заглавия. Сред тях са 6 изследвания, засягащи въпроси от творчеството на чужди автори и литератури. В областта на езикознанието са включени 17 заглавия, 12 от които са посветени на италианския език и

италианската диалектология. Една група от 5 издания разглеждат проблеми на източните и африканските езици. Включените литературни изследвания поставят акцент върху историята на латинската и италианската литература. Сред тях трябва да се отбележат двете последователни издания от 1879 и 1898 г. на *“Storia della letteratura italiana”* от Francesco de Santis, а така също и *“Studi storici e morali sulla letteratura latina”*, издание на Atto Vannucci от 1871 г.; *“Storia critica della letteratura romana”* – неаполитанско издание от 1872 г. на проф. Enrigo Erogo. Публикуваните във Флоренция съчинения *“I precursori di Dante”* на Alessandro D’ Ancona от 1874 г. и *“I precursori del Boccaccio e alcune delle sue fonti”* на Adolfo Bartoli от 1876 г. са посветени на двама от класиците на италианската литература, поставили началото на Европейския ренесанс. Наред с тях в Библиотеката постъпват и изследвания на италиански език върху други литератури, като например изследването на Egidio Gorra *“Lingua e letteratura spagnuola delle origini”*, публикувано в Милано през 1898 г., и изследването на S. Marmier върху литературата на Дания и Швеция, постъпило в Университетската библиотека в италиански превод на Filippo de Bari от 1841 г. Историческото проучване *“Storia della letteratura in Danimarca e in Svezia”* и съпоставителните изследвания върху творчеството на класическите европейски автори, като работата на G. Trezza *“Dante, Shakesreare, Göthe, nella rinascenza europa”*, публикувани във Верона през 1888 г., оформят картината на тогавашната италианска представа за развитието на европейската култура и литературно творчество.

Специално внимание заслужават две работи. Първата е изследването на D. Ciampoli върху славянските литератури *“Bulgari-Serbo croati-Yugo-russi”*, миланско издание от 1889 г., в което авторът прави преглед на старата българска литература. Изследователят я поставя на първо място сред първоизточниците на литературите на сърби, хървати и южни руснаци. Втората книга е описът на проф. Domenico Ciampoli *“I codici paleoslavi della R. Biblioteca nazionale di San Marco”*, публикуван в Рим през 1894 г., в който авторът представя славянските ръкописи и текстове, съхранявани в библиотеката „Сан Марко“.

От изследванията в областта на италианския език и италианската диалектология следва да се отбележат: *“Archivio glotologico italiano”* на G. I. Ascoli от 1875 г.; *“Fonetica del dialetto moderno della citta di Milano”* на Carlo Salvioni от 1884 г.; *“Regole et osservazioni della lingua toscana”* на Salvatore Corticelli от 1878 г.; *“Raccolta di dialetti italiani con illustrazioni etnologiche”* на Attilio Zuccagni-Orlandini, издадени във Флоренция през 1864 г., и др. Ценен лексикографски материал предоставя езиковият речник *“Vocabolario grammaticale della lingua italiana”*, съставен от Vincenzo Percola и публикуван през 1868 г. Представата за италианското словно богатство се допълва така също и от речниците на отделни италиански диалекти: *“Vocabolario manuale completo siciliano-italiano”* на Giuseppe Biundi от 1865 г. и венецианско издание от 1851 г. на

“Dizionario veneziano-italiano” от Ermolao Paoletti. Изключително ценни за обучението и подготовката на студентите от специалността „Италианска филология“ са изданията на “Orlando Furioso” на Ludovico Ariosto от 1882 г. и “Orlando innamorato” на Matteo Maria Bojardo от 1878 г. В тази група изпъкват “Il Decameron” на Giovanni Boccaccio (две издания от 1861 и 1883 г.); “La commedia” на Dante Alighieri (издадена 1863 г.); “Le poesie” на Giuseppe Giusti, излезли от печат през 1866 г. Към колекцията принадлежи и едно интересно миланско издание “Rime di Francesco Petrarca” от 1882 г. То е грижливо подготвено за печат и е придружено с критически студии от големите италиански писатели Giacomo Leopardi и Eugenio Camerini. Изданието на избраните съчинения “Tragedie e poesie” на Alessandro Manzoni от 1882 г. е допълнено с едно пространно изследване върху историята на лонгобардите в Италия. “Memorie di Carlo Goldoni per l’istoria della sua vita e del suo teatro rivedute e corrette” от 1877 присъства в колекцията заедно с петтомното издание на избрани негови произведения “Commedie scelte” от 1880 г. Привличат вниманието също така и комедиите на флорентинския „академик и гражданин“ от XVI в. Francesco D’Ambra “Commedie”, издадени в Триест през 1858 г., и др. Освен творби на класически италиански автори в колекцията намират място и известни произведения от испанската и английската литература. Пример за това е прочутият роман на Сервантес “L’ingegnoso idalgo don Chisciotte della Mancia con Sancio Pancia suo scudiero” (1881) в превод на Bartolomeo Gamba и романът на Валтер Скот, издаден в Рим през 1842 г., във версията на G. Barbieri “La bella fanciulla di Perth“.

Независимо от факта, че до 1943 г. не се обучават студенти по италианска филология, в Университетската библиотека постъпват италиански учебници и университетски лекционни курсове. Тематиката им е твърде разнообразна и обхваща широк спектър от модерни за XIX в. проблеми. Внимание заслужават “Crestomazia della poesia italiana...” на Adolfo Bartoli, издадена в Торино през 1882 г., историята на италианския театър “Il teatro italiano nel secolo XVIII” от Giusrppe Guerzon (издадена в Милано през 1876 г.), университетският курс върху компаративната фонология на санскрит, гръцки и латински на G. I. Ascoli “Lezioni di fonologia comrarata del sanscrito, del greco e del latino” (издаден в Торино през 1870 г.).

Историографските научни изследвания са представени с 49 заглавия, разпределени в областите антична история, средновековна история, история на Италия, история на други страни и археология. От историческите научни съчинения, според възприетата схема за научна ценност, 31 са значими, а 18 продължават да бъдат актуални. В езиково отношение цифрите показват категоричен превес на изданията на италиански език, които са 44 срещу 5 на френски. Значимите исторически издания са от областите на античната и средновековната история на Италия. Към тях се прибавят изследванията и

публикациите на архивни документи, които имат отношение към българската история. Това са изследванията на Ludovico Sauli *“Della colonia dei genovesi in Galata”* от 1851 г. и на Eugenio Alberi *“Relazioni degli ambasciatori veneti al senato...”*, публикувано през 1839 г. Те се допълват от книгата на Ludovico Sauli *“Storia dell Italia antica”* (1893), миланското издание на Atto Vannucci *“Storia di Roma”* (1873), издаденото в Торино съчинение на Ettore Pais *“Storia d'Italia: dai tempi piu antichi sino alle guerre puniche”* от 1899 г. и изследването на Ludovico Vuličević *“Slavi e italiani”*, публикувано в Триест на италиански език през 1877 г. Аспектуалните изследвания в областта на европейската история са запазили своята актуалност. Сред тези издания изпъкват изследванията, които се отнасят до историята на балканските народи. Например личните впечатления на Angelo de Gubernatis от негово пътуване през Балканите са отразени в историко-географската трилогия, посветена на Сърбия, Румъния и България – *“La Serbie et les Serbes”*, *“La Roumanie et les Roumains”*, публикувани на френски език във Флоренция съответно през 1897 и 1898 г. Безспорен интерес представлява съчинението му *“La Bulgarie et les bulgares journal de voyage et études”*, издадено също във Флоренция през 1899 г., където се прави обширна характеристика на българската държава, нейната политика и българите в бурния период след Освобождението. Чрез италианския превод на Egidio Gorra в Университетската библиотека постъпва и съчинението на датския историк Cristoforo Nyrop *“Storia dell'epopea francese nel medio evo”*, удостоено със златен медал на Университета в Копенхаген. Книгата е издадена в Торино през 1888 г. и се използва активно от романистите в началото на XIX век. Сред авторите на исторически съчинения, включени в колекцията, се отличава по своята продуктивност Angelo de Gubernatis. Той е изключително работоспособен автор, който публикува в областта на историята и филологическите науки. От творчеството му в колекцията са включени 11 негови авторски публикации и 5 сборника, на които е съставител.

Изследванията в областта на етнологията съставят малка по своя обем група от 16 заглавия. От проучванията на различни етнографски аспекти 13 съчинения са запазили своята значимост, а три – въпреки фрагментарния си характер – не са загубили своята актуалност. Всички научни публикации в областта на етнологията са на италиански език. Комплектуването на италианска научна литература по етнология се предопределя от факта, че още при създаването на Историко-филологическия факултет етнологията е сред основните дисциплини. Съвсем естествено е постиженията на италианските изследователи, работещи в тази област, да са обект на нескрит интерес от страна на българските изследователи. Този факт се потвърждава от включените в колекцията три работи на най-големия италиански етнолог – професора от Университета в Палермо Giuseppe Pittè. Това са изследванията му: *“Novelle popolari toscane”* (1886), *“Avvenimenti faceti raccolti da un anonimo siciliano*

nella prima meta del secolo XVIII”, публикувано през 1885 г. във Флоренция, и “Usi e costumi credenze e pregiudizi del popolo siciliano”, публикувано в Палермо през 1889 г. Специално внимание заслужава издаденото през 1893 г. изключително рядко съчинение “Il carnevale in Sicilia” (отпечатано само в 50 екземпляра). Несъмнено името на големия италиански етнограф е било добре познато в България и неговите научни изследвания – независимо от тясно националната си проблематика – са предизвикали научния интерес на българските историци и етнологи.

В областите философия, психология и педагогика присъствието на италианските научни издания от XIX в. е ограничено до 28 издания, разпределени съответно: педагогика – 12, философия – 11, психология – 3, естетика – 2. Въпросните заглавия са на италиански език и са публикувани в периода от 1843 г. до 1900 г. Това са общи теоретични изследвания, аспектиални разработки и проучвания върху живота и творчеството на отделни философи. От включените заглавия 8 са значими с непреходно научно значение, 3 са актуални с важно научно значение и 17 имат само историческо значение в развитието на съответните научни дисциплини. Основополагащи издания в областта на философията са съчиненията на Николо Макиавели, Томазо Кампанела, Фердинанд Ласал, Бенедето Кроче, допълнени с изследвания върху тяхното творчество. Николо Макиавели е представен с три съчинения, издадени във Флоренция през 1857 г., 1862 г. и 1865 г. Това са две издания на прочутото му произведение „Принцът“ – “Il Principe, e discorsi sopra la prima deca di Tito Livio”, “Il Principe e altri scritti politici” и “Le commedie”. Томазо Кампанела е представен с кореспонденцията си “Lettere inedite di Tommaso Campanella e catalogo dei suoi scritti” на Domenico Berti, издание от 1878 г. От произведенията на Benedetto Croce присъства “La critica letteraria: questioni teoriche”, римско издание от 1894 г. Важни за университетския учебен процес са теоретичните изследвания върху идеите и творчеството на Николо Макиавели и Томазо Кампанела: “Niccolò Machiavelli e i suoi tempi” на Pasquale Villari, издадено във Флоренция през 1877 г., и съчинението “Vita e filosofia di Tommaso Campanella” на Michele Baldacchini, неаполитанско издание от 1843 г. И в областта на философията постепенно се налага традицията във фонда на Библиотеката да се набавят университетски курсове и изследвания, отличени с престижни награди, като “Corso elementare di filosofia” от професора по философия в Университета в Падуа Carlo Cantoni, издаден в Милано през 1897 г. и удостоен с награда от националния педагогически конкурс; “Lezioni di Pedagogia storica, teoretica, applicata e pratica conforme al principii della scienza moderna” от Ildebrando Benciven, издадени в Палермо през 1886 г., след като са наградени предишната 1885 г. Интересен факт за състава на колекцията е присъствието на издания от областта на естетиката, като “Dizionario delle cose belle” от Paolo Mantegazza, издаден в Милано през 1892 г. Те заемат особено

място между философията и изкуствознанието и свидетелстват за широтата на тематичния обхват на лекционните курсове, четени в първия български университет.

Извън тези компактни групи от научни издания в колекцията присъства и една малка група от 8 заглавия, публикувани на италиански език. Те засягат различни въпроси от областта на изкуството и архитектурата. Включените в тази група издания, които са отпечатани в периода 1862 – 1884 г., имат само историческо значение, тъй като се отнасят до отделни фрагментарни изследвания.

Детайлното разглеждане на научната италианска литература, включена в състава на колекцията, показва, че в различните изследователски области се запазват сравнително високи стойности на научните издания, които отговарят на критерия значимост. За юридическата италианска литература процентът е около 33%, за научните изследвания в областта на историята е 63%, за изследванията в областта на филологията (литературознание и езикознание) е 73%. Сравнително високите показатели на научните изследвания, които не са загубили своята актуалност в областта на хуманитарните науки, потвърждават високото качество на комплектуване на фондовете на Университетската библиотека „Св. Климент Охридски“ в периода на първоначалното ѝ изграждане и подчертават значението на италианските научни издания за развитието на гореспоменатите научни области в първия български университет.

NOTES/БЕЛЕЖКИ

1. Арнаудов, М. История на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през първото му полустолетие 1888 – 1938. – София, 1939, с. 82.
2. Арнаудов, М. История на СУ „Кл. Охридски“ през първото му полустолетие 1888 – 1938. С., 1939, с. 91.
3. Преди създаването на Висшето училище в София известни традиции в изучаването на италиански език има в откритото през 1835 г. в Габрово първо българско светско училище, където има организиран двугодишен курс по италиански език. Своеобразно свидетелство за порасналия интерес на българите към този език е и появата на първата „Българо-италианска граматика“, съставена от Андреа Пастори и отпечатана във Виена през 1862 г.
4. Лазаров, М., Й. Данчева. Дисертации, защитени в чужбина от българи. 1878 – 1968. Библиографски указател, С., 1975, 334 с.
5. Куюмджиева, М. Интелектуалният елит на българското общество през Възраждането. С., 1995, 72 – 76.
6. Танчев, Ив. Италианският принос в подготовката на българската интелигенция с висше и специално образование (1878 – 1914) // Исторически преглед, 2001, № 5 – 6, с. 64.

7. Пак там, с. 72.
8. Ръкопис на А. Теодоров-Балан. (УБ. Каса).
9. Генчев, Н. Българската култура XV – XIX в.: Лекции. С., 1988, с. 222.
10. Както отбелязва Р. Пейчева, „В цялата своя история УБ дава предимство на университетските курсове и учебници, с които се допълва положителната оценка за изграждането на фондовете в миналото“ (Пейчева, Р. Анализ на националния фонд от чуждестранна литература по история // Известия на НБКМ. Т. XV(XXL). С., 1980, с. 149).
11. Сигнатурно обозначен с фондова буква (Зг).

THE ROLE AND IMPORTANCE OF ITALIAN SCIENTIFIC BOOKS IN THE FUNDAMENTAL DEVELOPMENT OF COLLECTIONS OF THE UNIVERSITY LIBRARY “ST. KLIMENT OHRIDSKI”

Abstract. The article presents an analysis of the Italian scientific literature acquired in the library collection from its founding in 1888 to 1903, fulfilling one of the main tasks – “to collect and store foreign literature as the most important part of the library’s collections”. Italian scientific editions are one of the five main components of the collection of Italian rare and valuable books in the University Library. The emergence of Italian editions in the first years after the founding of the library is due primarily to the role of Italy in Europe’s cultural history, secondly to the changed geopolitical circumstances that took place after the Liberation. The purchase of Italian scientific and scholarly literature, which fills a gap in the period of the fundamental development of library collections (especially in the field of humanities), is essential for the progress of the University Library and is among the priorities of the newly established Bulgarian University. The largest volume group in the collection of Italian rare and valuable editions is the group of scientific publications. It contains 283 titles in several fields – law, history, philology, philosophy, pedagogy, and philological sciences. Detailed analysis of the Italian scientific literature in the library collections shows that most of the scientific editions in various research fields retain significant.

✉ **Dr. Anna Angelova, Assoc. Prof.**
Library of University of Sofia
15, Tzar Osvoboditel Blvd.
Sofia, Bulgaria
E-mail: anna@libsu.uni-sofia.bg